

Introduktion till normativ etik

21 april 2009

Mitt mål idag

- ▶ Inte att berätta vad som är rätt och fel.
- ▶ Vill istället tillhandahålla begreppsliga verktyg (= en begreppsapparat) som kan användas för att strukturera och analysera etiska diskussioner.

Examinationsuppgiften

Fildelning

Argumentera för en normativ position kring fildelning. Är det, till exempel, moraliskt tillåtet att fildela upphovsrättsskyddat material? I ditt svar skall du redogöra för minst en de normativa teorier Sven Ove Hansson tar upp i kapitel 2 i Teknik och etik.

Examinationsuppgiften

Fildelning

Argumentera för en normativ position kring fildelning. Är det, till exempel, moraliskt tillåtet att fildela upphovsrättsskyddat material? I ditt svar skall du redogöra för minst en de normativa teorier Sven Ove Hansson tar upp i kapitel 2 i Teknik och etik.

Ägande och algoritmer

Argumentera för en normativ position kring intellektuellt ägande av mjukvara. Bör man, till exempel, få ta patent på algoritmer? I ditt svar skall du redogöra för minst en de normativa teorier Sven Ove Hansson tar upp i kapitel 2 i Teknik och etik.

Examinationsuppgiften

Personlig integritet

Informations och kommunikationsteknologi har gett upphov till hittills oanade möjligheter att kränka individers personliga integritet. Redogör för Helen Nissenbaums argument för att personlig integritet bör förstås som kontextualiserad integritet. Är hennes förslag rimligt? Argumentera för din ståndpunkt.

Tre typer av frågor

- ▶ Deskriptiv etik (Till exempel: Beskriva den etik som svenska dataloger rent faktiskt omfattar.)
- ▶ Normativ etik (Till exempel: Vilka etiska värderingar borde svenska dataloger omfatta?)
- ▶ Metaetik (Finns det en objektiv etik? Kan man ha kunskap i etik? Om nej, varför?)

Normativa omdömen

Normativa omdömen eller värdeomdömen är omdömen som uttrycker värderingar. Till exempel: Fildelning är moraliskt tillåtet. Spam är dåligt. Pluto bör vara en planet.

Dessa skiljer man från rent deskriptiva faktapåstenden. Till exempel: Fildelning är vanligt förekommande. Spam ogillas av de flesta. Pluto är en planet.

Fler exempel

- ▶ Landminor skadar i huvudsak civilpersoner som inte deltar i krigföringen.
- ▶ Det är omoraliskt att tillverka landminor.
- ▶ Vi är alla överens om att det är omoraliskt att tillverka landminor.

Humes lag

David Hume (1711–1776)

Humes lag uttrycks ofta med slogan:

“Man kan inte härleda *bör* från *är*”

Kan lätt missförstås, Humes lag utesluter till exempel inte följande slutledning:

- (1) Det är vår moraliska skyldighet att bekämpa fildelning.

- (2) Vi bör bekämpa fildelning.

Mer precis formulering:

För att ett värdeomdöme skall kunna följa logiskt från en konsistent uppsättning premisser, så måste minst en av dessa vara ett värdeomdöme.

Tillämpad etik

- (1) Relevanta fakta
- (2) Moralisk princip

- (3) Praktisk slutsats

Varför generella normativa teorier?

Varför bry sig om generella normativa teorier om vi bara är intresserade av beslut som rör datalogi?

Varför generella normativa teorier?

Varför bry sig om generella normativa teorier om vi bara är intresserade av beslut som rör datalogi?

- ▶ Vi vill inte bara ha reda på vad som bör göras i en situation, vi vill också veta *varför* vi bör handla på det viset.

Varför generella normativa teorier?

Varför bry sig om generella normativa teorier om vi bara är intresserade av beslut som rör datalogi?

- ▶ Vi vill inte bara ha reda på vad som bör göras i en situation, vi vill också veta *varför* vi bör handla på det viset.
- ▶ Om en moralisk princip som säger till exempel att fildelning är moraliskt tillåtet impliceras av en rimlig mer generell normativ teori så ger det en förklaring till varför fildelning skulle vara moraliskt tillåtet.

Varför generella normativa teorier?

Varför bry sig om generella normativa teorier om vi bara är intresserade av beslut som rör datalogi?

- ▶ Vi vill inte bara ha reda på vad som bör göras i en situation, vi vill också veta *varför* vi bör handla på det viset.
- ▶ Om en moralisk princip som säger till exempel att fildelning är moraliskt tillåtet impliceras av en rimlig mer generell normativ teori så ger det en förklaring till varför fildelning skulle vara moraliskt tillåtet.
- ▶ En moralisk princip som förvisso ger ett rimligt utslag i ett fall men inte ger rimliga utslag i andra tycks inte trovärdig.

Varför generella normativa teorier?

Varför bry sig om generella normativa teorier om vi bara är intresserade av beslut som rör datalogi?

- ▶ Vi vill inte bara ha reda på vad som bör göras i en situation, vi vill också veta *varför* vi bör handla på det viset.
- ▶ Om en moralisk princip som säger till exempel att fildelning är moraliskt tillåtet impliceras av en rimlig mer generell normativ teori så ger det en förklaring till varför fildelning skulle vara moraliskt tillåtet.
- ▶ En moralisk princip som förvisso ger ett rimligt utslag i ett fall men inte ger rimliga utslag i andra tycks inte trovärdig.
- ▶ En generell normativ teori gör det enklare att tänka konsistent kring moral.

Exempel på generella normativa teorier

- ▶ Konsekventialism
- ▶ Pliktetik
- ▶ Rättighetsteorier
- ▶ Dygdetik

Exempel på generella normativa teorier

- ▶ Konsekventialism
- ▶ Pliktetik
- ▶ Rättighetsteorier
- ▶ Dygdetik

Problem: Mer än en teori!

Derek Parfit, 1984:

Non-Religious Ethics is at a very early stage. We cannot yet predict whether as in Mathematics, we will all reach agreement. Since we cannot know how Ethics will develop, it is not irrational to have high hopes.

Konsekventialism

En av den mest diskuterade familjen av moral teorier har under 1900-talet varit konsekventialism. Den grundläggande tanken är att huruvida en handling är rätt beror på dess konsekvenser.

Konsekventialism

En av den mest diskuterade familjen av moral teorier har under 1900-talet varit konsekventialism. Den grundläggande tanken är att huruvida en handling är rätt beror på dess konsekvenser. Konsekventialism finns i flera olika varianter varav den mest kända är utilitarism.

Konsekventialism

- ▶ En handling *bör* utföras om, och endast om, dess konsekvenser är bättre de för varje alternativ handling;

Konsekventialism

- ▶ En handling *bör* utföras om, och endast om, dess konsekvenser är bättre de för varje alternativ handling;
- ▶ En handling är *rätt* om, och endast om, dess konsekvenser är minst lika goda som de för varje alternativ handling;

Konsekventialism

- ▶ En handling *bör* utföras om, och endast om, dess konsekvenser är bättre de för varje alternativ handling;
- ▶ En handling är *rätt* om, och endast om, dess konsekvenser är minst lika goda som de för varje alternativ handling;
- ▶ En handling är *fel* om, och endast om, den inte är rätt.

Konsekvenser

Vad räknas som “bra konsekvenser”? Vad är det vi enligt konsekventialismen bör maximera?

Klassisk hedonistisk utilitarism

Brittisk upplysningsfilosofi, 1700-talet: Jeremy Bentham, John Stuart Mill

Slogan:

“Största möjliga lycka åt största möjliga antal”

Hedonism

Hedonismen menar att lycka är det som har finalt värde. Något har finalt värde om det har ett värde för sin egen skull. Finala värden skiljs från instrumentella värden som har värde för att de är medel för att realisera något annat.

Hedonism

Hedonismen menar att lycka är det som har finalt värde. Något har finalt värde om det har ett värde för sin egen skull. Finala värden skiljs från instrumentella värden som har värde för att de är medel för att realisera något annat.

Det finns andra förslag på vad som har finalt värde. Man kan också hävda att flera olika saker kan ha finalt värde. Då drabbas man dock lätt av problem med godtyckliga avvägelsler.

Konsekvenserna av en handling behöver inte bara vara vad som sker efter handlingen utan kan även innefatta skälva handlingen. Ta till exempel tortyr. Det problematiska med tortyr är inte bara vad som sker efter handlingen.

Utilitarismen tycks med en mycket enkel princip ge en rimlig förklaring till många vanliga moraliska intuitioner. Till exempel varför man oftast inte skall mörda eller ljuga.

Ett vanligt missförstånd

Kräver inte utilitarismen att man ständigt beräknar värdet på konsekvenserna av ens möjliga handlingar?

Riktighetskriterium - beslutsmetod

Jeremy Bentham (1748–1832):

It is not to be expected that this process [his hedonic calculus] should be strictly pursued previously to every moral judgment.

Man brukar skilja på:

- ▶ utilitarismen som riktighetskriterium, ett kriterium på vilka handlingar som rätt och vilka som är fel.
- ▶ utilitarismen som handlingsmetod, en metod för hur man skall välja sina handlingar.

Robert Nozicks upplevelsemaskin

Suppose there was an experience machine that would give you any experience you desired. Super-duper neuropsychologists could stimulate your brain so that you would think and feel you were writing a great novel, or making a friend, or reading an interesting book. All the time you would be floating in a tank, with electrodes attached to your brain. Should you plug into this machine for life, preprogramming your life experiences? [...] Of course, while in the tank you won't know that you're there; you'll think that it's all actually happening [...] Would you plug in?

Preferensutilitarism

Ett alternativ till hedonistisk utilitarism är preferensutilitarism. Istället för lycka så är det tillfredsställelse av preferenser som skall maximeras.

Vad är en preferens?

Interpersonella nyttojämförelser

Vad innebär det att min nytta av ett viss handling konsekvenser skulle vara större än nyttan som konsekvenserna av en annan handling ger dig?

Fler varianter av konsekventialism

- ▶ Aktualistisk konsekventialism: huruvida en handling är moraliskt rätt beror bara på dess *faktiska* konsekvenser.
- ▶ Possiblistisk konsekventialism: huruvida en handling är moraliskt rätt beror på om den utförs i något av de möjliga liv som har bäst konsekvenser som är öppna för dig.

Fler varianter av konsekventialism

- ▶ Aktualistisk konsekventialism: huruvida en handling är moraliskt rätt beror bara på dess *faktiska* konsekvenser.
- ▶ Possiblistisk konsekventialism: huruvida en handling är moraliskt rätt beror på om den utförs i något av de möjliga liv som har bäst konsekvenser som är öppna för dig.

Dessa två varianter av konsekventialismen ger skilda rekommendationer då man i framtiden kommer att göra moraliska misstag.

Problem med risk

		Patientens tillstånd	
		T1 $p = 0.5$	T2 $p = 0.5$
Behandlingar	A	Helt frisk	Död
	B	Nästan frisk	Nästan frisk
	C	Död	Helt frisk

Maximering tycks utesluta frihet

En nyexaminerad civilingenjör väljer mellan olika anställningar inom sitt specialområde, vattenteknik. Hon har två bra erbjudanden från svenska kommuner. Dessutom har hon erbjudits ett lågbetalt arbete i ett u-land. I det senare arbetet skulle hon ordna försörjningen med dricksvatten i ett område där många människor, särskilt barn, fortfarande dör på grund av hälsofarligt vatten. Hon inser att hon skulle göra mycket mer nytta i u-landet än på någon av de svenska arbetsplatserna.

En maximerande utilitarism tillåter endast att man tar jobbet i u-landet. Detta tycks för krävande.

Utilitarismen tycks leda till att man ibland bör döda oskyldiga.

Exempel. Caesar är på ett gladiatorspel med tusentals människor på läktaren. Givet är att hans alternativ är:

a: en viss oskyldig person P_1 kastas till lejon.

b: P_1 kastas inte till lejon.

Då det är så pass många gladiatorentusiaster på läktaren som skulle föredra och bli lyckligare av *a* än av *b* så tycks det som om Caesar bör enligt utilitarismen välja *a*.

En doktor har tre patienter. En som behöver ett nytt hjärta, en som behöver en ny lunga och en som behöver en ny njure. Då kommer det in en frisk person som bara har lite ont i foten...

Utilitarismen tar inte hänsyn till hur nyttan är fördelad mellan olika personer. Detta kan tyckas vara ett problem.

John Rawls, (1971):

Utilitarianism does not take seriously the distinction between persons.

Lyckomonstret

Antag att man med hjälp av bioteknologi eller artificiell intelligens skulle lyckas framställa en varelse som har en oerhört stark förmåga att känna lycka. Den kanske rentav kan känna mer lycka än hela mänskligheten tillsammans. Då skulle utilitarismen kräva att vi alla inriktade oss på att tillfredsställa lyckomonstret, på bekostnad av oss själva och varandra.

En del utilitarister har i stort sett accepterat utilitarismens till synes absurda konsekvenser. En vanligare uppfattning är att utilitarismen på något sätt måste modifieras för att komma i bättre överensstämmelse med gängse moraliska intuitioner. Det vanligaste sättet att försöka åstadkomma detta är att hävda att utilitarismen ska tillämpas på handlingsregler, inte direkt på enskilda handlingar.

En del utilitarister har i stort sett accepterat utilitarismens till synes absurda konsekvenser. En vanligare uppfattning är att utilitarismen på något sätt måste modifieras för att komma i bättre överensstämmelse med gängse moraliska intuitioner. Det vanligaste sättet att försöka åstadkomma detta är att hävda att utilitarismen ska tillämpas på handlingsregler, inte direkt på enskilda handlingar.

R. M. Hares (1919–2002) två nivåer av moraliskt tänkande

Regelutilitarism

Enligt så kallad regelutilitarismen ska man välja de handlingsregler vars tillämpning har de bästa konsekvenserna. Att handla enligt regelutilitarismen innebär att tillämpa dessa regler i det praktiska livet, utan att genomföra någon nyttokalkyl i de enskilda fallen.

Exempel regelutilitarism

Ett företag som röntgar svetsfogar upptäcker ett allvarligt fel på en av sina mobila röntgenapparater. Den har under en längre tid läckt strålning i en omfattning som innebär att några av de anställda har utsatts för otillåtet höga stråldoser. Den aktuella exponeringen ger inga omedelbara skador, men medför en viss ökning av risken att få cancer i framtiden.

Företagsledningen åtgärdar snabbt felet, men beslutar att inte informera de anställda om den strålning de har utsatts för. Motivet för detta ställningstagande är att sådan information bara skulle göra de anställda bekymrade och oroliga. Gjort kan inte göras ogjort, menar man, och det finns helt enkelt ingen nytta med en sådan information.

Företagsledningen i detta exempel bryter mot lagen. Men handlar den omoraliskt? En handlingsutilitarist skulle ha starka skäl att ge dem rätt: Givet att det inte finns någon nytta med att informera ska man inte göra det. En regelutilitarist skulle däremot kunna komma till det motsatta ställningstagandet. Samhället blir nämligen bättre, kan man hävda, om företag följer regeln att informera sina anställda om riskerna på arbetsplatsen.

Problem med regelutilitarism

Enskilda handlingar tycks kunna falla in under flera olika regler.
Regler kan lätt komma i konflikt.

Exempel på regler i konflikt

Ingenjör Andersson blir tillfrågad av en arbetare vad som händer om man trycker på nödstoppet för filteranläggningen. “Går avfallsvattnet bara rakt ut i sjön då, och allt annat blir som vanligt?” — “Nej”, säger Andersson, “man får räkna med att hela processen kan stanna, och det är som du vet rätt besvärligt att starta upp den igen.” Detta var en lögn, eftersom Andersson visste att processen inte störs om man nödstoppar filteranläggningen. Men han ljög därför att han misstänkte att den person han talade med ville kunna koppla förbi filtren för att slippa besvärligt underhållsarbete på nattsiftet.

Exempel på regler i konflikt

Ingenjör Andersson blir tillfrågad av en arbetare vad som händer om man trycker på nödstoppet för filteranläggningen. “Går avfallsvattnet bara rakt ut i sjön då, och allt annat blir som vanligt?” — “Nej”, säger Andersson, “man får räkna med att hela processen kan stanna, och det är som du vet rätt besvärligt att starta upp den igen.” Detta var en lögn, eftersom Andersson visste att processen inte störs om man nödstoppar filteranläggningen. Men han ljög därför att han misstänkte att den person han talade med ville kunna koppla förbi filtren för att slippa besvärligt underhållsarbete på nattsiftet.

Två rimliga regler ger motstridiga besked: Regeln “Ljug inte!” implicerar att handlingen var fel. Regeln “Gör vad du kan för att förhindra mänskligt lidande!” implicerar att handlingen var rätt.

Utilitarismen tillämpbar på de flesta fall

Frånsett de problem som nämnts ovan är utilitaristiska eller konsekventlistiska teorier relativt lätta att tillämpa. Detta är en förklaring till att konsekventlistiska resonemang är vanligt förekommande i mängder av olika sammanhang.

Exempel

Exempel på konsekventialistiskt resonemang inom datalogi, från Richard Stallman:

I have shown how ownership of a program—the power to restrict changing or copying it—is obstructive. Its negative effects are widespread and important. It follows that society shouldn't have owners for programs.

Pliktetik

Det som utmärker pliktetik, även kallad deontologisk etik, är att plikter är det primära. Detta till skillnad från till exempel utilitarism som också talar om plikter men härleder dem från handlingarnas konsekvenser.

I den mån en pliktetik talar om andra värderingar än plikter, som till exempel vad som bra och dåligt, så är dessa andra värderingar härledda från plikterna.

Kant

Immanuel Kant, (1724–1804):

“Handla endast efter en maxim du förnuftigt kan vilja att den blev upphöjd till allmän lag”

maxim = den princip som styr mitt handlande, avsikten med vilken jag handlade

kategoriskt imperativ = uppmaning som gäller oberoende av vilka önskningar eller behov man har

hypotetiskt imperativ = uppmaning som gäller endast relativt till vissa behov eller önskningar.

Ex: “Om man vill äta god pasta, bör man åka till Italien”

Ex: “Om man vill bli rik, så bör man bli börsmäklare”

Universaliseringstestet

- ▶ Find the agent's maxim. Take for example the declaration "Lie for personal benefit." Lying is the action; the motivation is to fulfil some sort of desire. Paired together, they form the maxim.
- ▶ Imagine a possible world in which everyone in a similar position to the real-world agent followed that maxim.
- ▶ Decide whether any contradictions or irrationalities arise in the possible world as a result of following the maxim.
- ▶ If a contradiction or irrationality arises, acting on that maxim is not allowed in the real world.
- ▶ If there is no contradiction, then acting on that maxim is permissible, and in some instances required.

Du skall inte ljuga!

Ett exempel på en maxim som du förnuftigt kan vilja att den blev upphöjd till allmän lag är enligt Kant att man inte skall ljuga.

Detta skulle kunna motiveras med hans universalitetstest då det tycks irrationellt eller oförnuftigt med en värld där alla ljuger.

Plikten att inte ljuga är absolut och skall då gälla utan undantag.
Exempel: En mördare letar efter ett offer med ditt namn, och frågar dig vad du heter. Du skall då inte ljuga.

Att basera sitt handlande efter hur lämpligt det vore om alla handlade på så sett kan leda till problem.

En diktator tar över Sverige. Om vi alla gjorde uppror så skulle vi störta diktatorn enkelt. Om bara du gör uppror så slutar det endast med att du istället blir dödad. Låt oss också anta att de andra inte kommer göra uppror. Bör du göra uppror?

Kants teori tycks dock drabbas av problem liknande de regelutilitarism drabbades av. En och samma handling tycks kunna under olika maximer.

Exempel: Ett utskick av 10000 email. Detta skulle kunna vara 10000 instanser av den rimligtvis tillåtna maximen att skicka ett email till en främmande person. Eller så är det en instans av den rimligtvis otillåtna maximen att göra massutskick till främmande personer.

Gyllene regeln

“Handla mot andra, så som du själv vill bli behandlad”

Förekommer i nästan alla kulturer och religioner.

Gyllene regeln svårtolkad

Problem: Folk vill bli behandlade väldigt olika. En person A vill bli bjuden kött. En person B vill bli bjuden vegetarisk mat. Implicerar den gyllene regeln att A skall bjuda B på kött eller vegetariskt?

Absoluta plikter

En grundläggande idé hos Kant är att plikterna är absoluta. Gäller de, gäller de utan undantag.

Detta gör att man slipper undan utilitarismens besvär då den kan i vissa fall ge utslaget att man bör döda oskyldiga. Är det en plikt att inte döda oskyldiga så är det alltid det oavsett konsekvenserna.

Konflikter mellan plikter

Hur gör man då om plikterna kommer i konflikt med varandra? Är plikterna absoluta är det kört, då har man hamnat i ett moraliskt dilemma: ingen handling är rätt.

W. D. Ross (1877–1971) har föreslagit ett alternativ till absoluta plikter, *prima facie*-plikter (plikter vid första påseendet). Dessa plikter kan vid konflikt med andra plikter förlora sin kraft.

Exempel, *prima facie*-plikter

Du har lovat att infinna dig till ett möte. Strax innan du ska ge dig iväg inträffar en olycka. Du måste stanna kvar för att ordna ambulans åt den som blivit skadad. Därför kan du inte komma i tid till mötet.

Exempel, *prima facie*-plikter

Du har lovat att infinna dig till ett möte. Strax innan du ska ge dig iväg inträffar en olycka. Du måste stanna kvar för att ordna ambulans åt den som blivit skadad. Därför kan du inte komma i tid till mötet.

Här kommer två plikter i konflikt med varandra, nämligen den att infinna sig till mötet och den att hjälpa olycksoffret. Den första plikten får ge vika för den andra. I Ross's terminologi är båda plikterna i detta exempel *prima facie*-plikter (plikter vid första påseendet). Däremot är endast den senare av dem en kvarstående plikt (actual duty, duty all things considered).

Ross har dock inte presenterat någon regel för vilka plikter som skall ge vika för vilka. Detta får avgöras med intuition i varje fall.

Ibland kan dock finnas fall då konflikten mellan *prima facie*-plikter inte kan lösas. Man får då återigen moraliska dilemman.

Moraliska dilemman, exempel

Du är projektledare för ett utvecklingsprojekt med snäv budget. Kontraktstiden närmar sig sitt slut, och det blir allt tydligare att ni inte kan leverera i tid utan att arbeta både dagar och nätter. Om ni inte uppfyller kontraktet blir ni en måltavla för företagsledningens aviserade omorganisation, vilket i klartext betyder personalnedskärningar. Bl a därför anser du det vara din (moraliska) skyldighet att leverera på överenskommen tid. Samtidigt ser du det som din (moraliska) skyldighet att se till att personalen har en rimlig arbetssituation.

Att pliktetiken kan ge upphov till moraliska dilemman behöver dock inte tala emot den. Till skillnad har det setts som en fördel hos pliktetiken att den till skillnad från konsekventialismen har utrymme för dilemman. Detta eftersom dilemman i många situationer tycks väldigt rimliga.

Vanligt motargument: “bör implicerar kan”. Att du bör uppfylla dina plikter implicerar att du kan uppfylla dina plikter.

Rättighetsetik

En teori som är nära besläktad med pliktetiken, är rättighetsetiken. Här är istället för plikter, rättigheter det primära.

Två framstående rättighetsetiker:

- ▶ John Locke (1632–1704)
- ▶ Robert Nozick (1938–2002)

Nozick:

Individual have rights, and there are things no person or group may do to them (without violating their rights).

- ▶ Tillåter mer frihet än maximerande utilitarism. Du får göra vad du vill så länge du inte bryter mot någon annans rättigheter.
- ▶ Gör reda för intuitioner om okränkbara rättigheter. Kom ihåg gladiator exemplet.

Problem med risk

Absoluta rättigheter tycks få problem med risk. Att utsätta någon för en 100 % risk att dö, är ett uppenbart brott mot dennes rättigheter. Hur blir det med lägre risker? Var går gränsen för vilken dödsrisk man får utsätta andra för? Blir till exempel bilkörning tillåtet?

Positiva och negativa rättigheter

Man kan skilja mellan positiva och negativa rättigheter.

- ▶ En negativ rättighet handlar om att få göra som man vill i något visst avseende, utan att hindras av andra.
- ▶ En positiv rättighet handlar om att andra ska handla på något visst sätt, som man har fördel av.

Exempel positiva och negativa rättigheter

- ▶ Alla anställda har rätt att organisera sig fackligt.
- ▶ Alla invånare har rätt att i tal eller skrift yttra sig i offentliga angelägenheter.
- ▶ Alla invånare har rätt till en god sjukvård.
- ▶ Om ett fabrikationsfel uppstår under garantitiden har kunden rätt till ett nytt, felfritt exemplar.

Arbetsteorin för egendom

Locke:

Though the Earth, and all inferior Creatures be common to all Men, yet every Man has a Property in his own Person. This no Body had any Right to but himself. The Labour of his Body, and the Work of his Hands, we may say, are properly his. Whatsoever then he removes out of the State that Nature hath provided, and left it in, he hath mixed his Labour with, and joyned to it something that is his own, and thereby makes it his Property. It being by him removed from the common state Nature placed it in, it hath by this labour something annexed to it, that excludes the common right of other Men. For this Labour being the unquestionable Property of the Labourer, no Man but he can have a right to what that is once joyned to, at least where there is enough, and as good left in common for others.

Problem med arbetsteorin

Nozick:

Why does mixing one's labor with something make one the owner of it? Perhaps because one owns one's labor, and so one comes to own a previously unowned thing that becomes permeated with what one owns. Ownership seeps over into the rest. But why isn't mixing what I own with what I don't own a way of losing what I own rather than a way of gaining what I don't? If I own a can of tomato juice and spill it in the sea so that its molecules (made radioactive, so I can check this) mingle evenly throughout the sea, do I thereby come to own the sea, or have I foolishly dissipated my tomato juice? Perhaps the idea, instead, is that laboring on something improves it and makes it more valuable; and anyone is entitled to own a thing whose value he has created.

Richard Stallman

But people in general are only likely to feel any sympathy with the natural rights claims for two reasons.

One reason is an over-stretched analogy with material objects.

When I cook spaghetti, I do object if someone else eats it, because then I cannot eat it. His action hurts me exactly as much as it benefits him; only one of us can eat the spaghetti, so the question is, which? The smallest distinction between us is enough to tip the ethical balance.

But whether you run or change a program I wrote affects you directly and me only indirectly. Whether you give a copy to your friend affects you and your friend much more than it affects me. I shouldn't have the power to tell you not to do these things. No one should.

Ett mycket diskuterat problem för rättighetsetik med negativa rättigheter det vill säga självbestämmande individer är denna teori inte är förenlig med den extremt rimliga Pareto-principen. Detta problem kallas den liberala paradoxen och upptäcktes av Amartya Sen, 1970.

Minimal liberalism: Det finns åtminstone två individer P_k och P_j och två olika par av alternativ $\langle x, y \rangle$ och $\langle z, w \rangle$ som är sådana att P_k och P_j är självbestämmande mellan x, y respektive z, w .

Pareto-principen: För alla alternativ x, y , om alla individer föredrar x framför y så skall x rankas före y .

Två personer P_1 och P_2 samt tre alternativ:

a : P_1 läser boken.

b : P_2 läser boken.

c : Ingen läser boken.

P_1 har rätt att vara självbestämmande mellan a och c . P_2 har rätt att vara självbestämmande mellan b och c . Individerna har följande preferenser:

P_1 : cPa , aPb

P_2 : aPb , bPc

Då alla individer föredrar a framför b skall a rankas före b : $a > b$.

Då P_1 är självbestämmande mellan a och c och föredrar c , skall c rankas före a : $c > a$.

Då P_2 är självbestämmande mellan b och c och föredrar b , skall b rankas före a : $b > c$.

Detta ger dock ingen ranking av alternativen utan en cykel, $a > b > c > a$. Minimal liberalism är därmed inte kompatibel med Pareto-principen.

Etisk egoism

- ▶ Psykologisk egoism: varje person styrs faktiskt av sitt egenintresse.
- ▶ Etisk egoism: varje person bör låta sig styras av egenintresset.

Fångarnas dilemma

		Spelare 2	
		Neka	Erkänna
Spelare 1	Neka	2 år, 2 år	10 år, 1 år
	Erkänna	1 år, 10 år	5 år, 5 år

Fångarnas dilemma

		Spelare 2	
		Neka	Erkänna
Spelare 1	Neka	2 år, 2 år	10 år, 1 år
	Erkänna	1 år, 10 år	5 år, 5 år

Om varje fånge låter sig styras av egenintresset får de det sämre rent egoistiskt. Den etiska egoismen tycks självupphävande.